

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО СЕКТОРА КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Кушнір Н.О.

У статті розглянуто сучасні проблеми агропромислового сектора України та її регіонів. Обґрунтовано напрями розвитку сільського господарства в областях Українських Карпат. Окреслено основні завдання активізації агропромислового виробництва в умовах глобалізації.

Ключові слова: агропромисловий комплекс, сільгоспвиробники, сільське господарство, сільськогосподарська продукція, шляхи розвитку.

ВСТУП

Аграрний сектор економіки України займає провідне місце серед галузей народного господарства. Однак нещодавня економічна криза (листопад 2008 р.) негативно вплинула на розвиток українського агропромислового комплексу. Незважаючи на певні труднощі у сільському господарстві Україна й надалі залишається одним з найбільших у світі виробників зернових – передусім пшениці.

Вагомий внесок у дослідженні аграрного сектора України (зокрема, Закарпаття) у контексті транскордонного співробітництва належить науковцям Ленделу М.А., Жулканич Н.М., Войтенко Г.В., Романовичу Р.А. тощо.

Мета статті – дослідження проблем розвитку агропромислового сектору регіону з врахуванням його природно – ресурсної специфіки, вироблення науково обґрунтованих рекомендацій щодо практичної реалізації регіональної політики структурної трансформації аграрної сфери.

Результати дослідження. Україна ставши повноправним членом СОТ зіткнулася з численними проблемами в галузі сільського господарства, а саме: не конкурентоспроможність українських товаровиробників сільськогосподарської продукції, застарілість матеріально – технічної та технологічної баз виробництва, недостатня державна підтримка аграрного сектора, низький рівень економічного та соціального розвитку сільських територій, економічна і політична нестабільність у країні тощо. З вступом у СОТ перед державою постало завдання активізації трансформаційних зрушень в галузях аграрної економіки.

1 АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СІЛЬСЬКОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Наша країна стала на поріг глобалізаційних процесів саме завдяки членству в СОТ Україна зможе

перейняти досвід та практику багатьох європейських країн щодо ефективного прикордонного співробітництва в різних галузях економіки, захисту внутрішнього ринку та вітчизняних товаровиробників від недобросовісної конкуренції з боку іноземних постачальників, які лавиною ринули зі своєю продукцією на територію нашої держави, що в свою чергу, підриває розвиток аграрного сектора нашої країни. Проте, потенційна загроза щодо погіршення торговельного сальдо, у зв'язку із значною лібералізацією доступу до українського ринку сільськогосподарською продукцією, виявилася невинуватою. Зовнішньоторговельне сальдо сільськогосподарської продукції після вступу до СОТ залишається позитивним і має тенденцію до зростання, що свідчить про наявність конкурентних переваг в аграрному секторі економіки країни. Протягом 2008 р. експортовано сільгосппродукції на 4,6 млрд. дол., тобто на 42% більше порівняно з минулим роком. Питому вагу в структурі вітчизняного експорту займає продукція рослинництва – 52,0%. Аналіз показників щодо експорту продукції рослинництва, зокрема пшениці, ячменю, насіння та олії соняшнику, насіння рапсу дає підстави стверджувати, що сільськогосподарські підприємства мають достатньо стійкі конкурентні переваги на міжнародному ринку. Найбільша частка експорту припадає на зернові (32,8%), олію (16,8%), насіння олійних культур (12,3%), молокопродукти (5,8%). У 2008–2009 маркетинговому році Україна посіла провідні місця серед країн – експортерів, зокрема ячменю – 1 місце, пшениці – 6 місце, насіння рапсу – 1 місце, олії соняшнику – 1 місце, насіння соняшнику – 2 місце.

Що ж стосується 2009 року, то він був складним для аграрного сектору. Агропромисловий комплекс України занурився у світову фінансову кризу, яка призвела до ряду негативних наслідків: девальвації гривні, недоотримання валютних кредитів для закупівлі сільськогосподарської техніки, безгрошів'я, зниження кредитування аграрної сфери у 3–4 рази. Підтримка виробників сільгосппродукції із загального фонду держбюджету склала лише 0,9 млрд. грн. проти 6,4 млрд. грн. минулих років, знижено увагу до підтримки тваринництва. Проте

Кушнір Наталія Олексіївна, аспірантка кафедри економіки, менеджменту та маркетингу, Ужгородський національний університет, тел. (050)8654477, e-mail: natali_555vesna@mail.ru

2009 рік, був досить успішним для агробізнесу, оскільки відбувся ріст об'єму сільськогосподарського виробництва. Україна у минулому році експортувала 24,6 млн. т зерна, що дало можливість їй посісти 2-ге місце у світі за експортом зерна, а також перше місце за експортом соняшникової олії (2,1 млн. т).

У 2009 році виробництво валової продукції сільськогосподарства склало 103093 млн. грн., або зросло проти 2000 року в 1,3 рази, у тому числі у сільськогосподарських підприємствах – в 1,7 рази, у господарствах населення – на 9,5. В основному, приріст виробництва забезпечено за рахунок продукції рослинництва. У всіх категоріях господарств зросла, порівняно з показником минулого року, чисельність поголів'я свиней, овець та птиці. Водночас скоротилося загальне поголів'я великої рогатої худоби на 5% у тому числі корів на 4,2% [8, с. 141,176].

Отже, серйозною проблемою у сфері сільськогосподарства України є недостатній розвиток тваринництва. Згідно з даними міністерства агропромислової політики, на сьогодні у вітчизняних господарствах налічується близько 2,7 млн. корів, тоді як у 2005 році їх було понад 3,6 млн. голів. Рекордними темпами позбавляються від тварин селяни. У Київській області за рік поголів'я в селянських господарствах скоротилося на 12%, у Харківській – на 9%, Сумській – на 8,3%, Кіровоградській – на 7% [9]. Саме скорочення поголів'я молочної худоби в селянських господарствах призвело до постійного зростання цін на молочну продукцію.

Серед причин масового скорочення селянами власної худоби: великі затрати на утримання ВРХ, проблеми із забезпеченням грубими та соковитими кормами, проблеми зі збутом молока та м'яса, неоптимальні ціни на тваринницьку продукцію, жорстка конкуренція щодо молочно – м'ясної продукції між вітчизняними та іноземними сільгоспвиробниками, низька фінансова підтримка розвитку галузі тваринництва з боку державного бюджету. Наприклад, минулого року з державної казни Закарпатська область отримала тільки 19,4 млн. грн., або 53,7% від минулорічного рівня, а на підтримку тваринництва було виділено 3 млн. 871 тис. грн., а це в 5,3 рази менше, ніж у попередньому 2008 – му році. Немає фінансування і по всіх напрямках рослинництва [9].

У зв'язку із виникненням мережі супермаркетів на теренах нашої держави, селянам важче стало реалізовувати продукцію власного виробництва, оскільки переважна більшість споживачів надала перевагу купівлі продуктів у супермаркетах, де прилавки переважно переповнені імпортними продовольчими товарами. Існує очевидна відмінність між домашніми господарствами і мережею супермаркетів, яка проявляється у грошовому співвідношенні в процесі реалізації на одну і ту саму продукцію.

Наукові дослідження свідчать, що в Україні немає чітких і цілеспрямованих програм розвитку агропромислового комплексу, які б надали потужний

поштовх та динамічні зрушення в аграрній сфері, зокрема завершення аграрної і земельної реформ. На жаль, іноземні товаровиробники сільгосппродукції краще себе почувають на внутрішньому ринку України, і мають від того неабиякий зиск, ніж самі вітчизняні товаровиробники. Безперечно, що Україна не в змозі конкурувати з розвинутими країнами щодо якості сільськогосподарської продукції: конкурентоспроможність української сільськогосподарської продукції за міжнародними стандартами якості знаходиться на досить низькому рівні. Саме тому експорт її відбувається за низькими цінами і не приносить бажаного зиску. До прикладу, українська молочна сировина в господарствах населення не відповідає вимогам міжнародних стандартів, переважна більшість доставляється в торгову мережу і на переробку з підвищеною кислотністю, високою механічною забрудненістю, внаслідок чого українські молокопереробні підприємства опинилися у досить важких конкурентних умовах.

Дослідження м'ясопереробної галузі вказує на відсутність конкурентних переваг. Продукція тваринництва займає 7% у структурі експорту, характеризується низьким зростанням обсягів виробництва, збільшенням імпорту та зменшенням експорту за останні п'ять років. Неспроможність підприємств галузі тваринництва досягнути конкурентних переваг пояснюється низькою причиною: по – перше, високими цінами на вітчизняне м'ясо у порівнянні з цінами основних країн – експортерів; по – друге, обмеженою можливістю експортувати м'ясо на традиційні російські та європейські ринки внаслідок висунутих претензій з боку експертів щодо якості українського м'яса та м'ясопродуктів; по – третє, зниженням показника рівня самозабезпечення України продукцією по даній групі [4].

З часу здобуття Україною незалежності виробництво сільгосппродуктів знизилося більш ніж удвічі порівняно з 1991 роком. Існує ряд причин неконкурентоспроможності вітчизняного аграрного сектора: по – перше, частина українських сільськогосподарських угідь заражена радіоактивними опадами через Чорнобильську ядерну катастрофу 1986р; у галузях промисловості, які пов'язані із сільським господарством використовується застаріле обладнання, що потребує істотної заміни, аграрним підприємствам бракує коштів на сучасну сільськогосподарську техніку. Нині в Україні аграрний сектор економіки оснащений сільськогосподарською технікою лише на 43–48% [3, С.74]. Зношеність сільськогосподарського устаткування достатньо велика: 90% сільгосптехніки відслужило свій термін експлуатації, її використання значно знижує ефективність функціонування аграрних підприємств. На її відновлення щорічно необхідно понад 15 млрд. грн. (майже 2 млрд. дол. США). Тож виникає гостра необхідність у залученні інвестиційних ресурсів у сільське господарство, що дасть можливість оновити матеріально – технічну і технологічну бази сільськогосподарських підприємств. Іноземні компанії, що розпочали

діяльність на території України частково прагнуть модернізувати індустрію аграрної сфери і скористатися освіченою, висококваліфікованою робочою силою.

Незважаючи на недоліки в аграрному господарюванні Україна й надалі залишається привабливою для вітчизняних та іноземних інвесторів, зокрема її АПК, як один з найбільш безпечних об'єктів капіталовкладень. Адже в нашій країні 46 млн. споживачів із зростаючими ринками продуктів харчування і в перспективі – Україна – один із провідних світових виробників сільськогосподарської продукції.

Трансформаційна криза останнього десятиліття минулого століття майже повністю зупинила інвестиційний процес у сільське господарство.

Обсяги інвестицій в основний капітал у галузі у 2000 р. становили лише 4,2% від рівня 1990р. З 2001 р. аграрні інвестиції набули позитивних темпів зростання і за 8 років збільшилися майже у 8 (7,85) разів. Найуспішнішим був 2008 р., коли річне піднесення цього показника у порівнянних цінах проти 2007 р. досягло 43,2%, а в тваринництво – на 62,3% при скороченні інвестицій в цілому у національній економіці на 2,6%. У 2008 році прямі іноземні інвестиції зросли у сільському господарстві на 45%. Зокрема, за 2008 рік в АПК України у фактичних цінах було залучено близько 30,0 млрд. грн. інвестицій в основний капітал, з них – 16,7 млн. грн. – у сільське господарство.

Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, вкладених в Україну, на 1 січня 2010р. склав 40 млрд. 026,8 млн. дол., що на 12,4% більше обсягів інвестицій на початок 2009 р. та в розрахунку на одну особу становив 872,6 дол.

Чистий приріст прямих іноземних інвестицій в економіку України у 2009 р. становив 5 млрд. 634,6 млн. дол., що становить 51,6% надходжень 2008р. – за даними Держкомстату. З країн ЄС надійшло 4 млрд. 016,8 млн. дол. (71,3% загального обсягу), з країн СНД – 1 млрд. 064,7 млн. дол. (18,9%), з інших країн світу – 553,1 млн. дол. (9,8%).

Інвестиції надійшли зі 125 країн світу. До десятки основних країн – інвесторів, на які припадає понад 81% загального обсягу прямих інвестицій, входять: Кіпр – 8 млрд. 593,2 млн. дол., Німеччина – 6 млрд. 613 млн. дол., Нідерланди – 4 млрд. 002 млн. дол., Російська Федерація – 2 млрд. 674,6 млн. дол., Австрія – 2 млрд. 604,1 млн. дол., Сполучене Королівство – 2 млрд. 375,9 млн. дол., Франція – 1 млрд. 640,1 млн. дол., Сполучені Штати Америки – 1 млрд. 387,1 млн. дол., Віргінські острови, Британські – 1 млрд. 371 млн. дол. та Швеція – 1 млрд. 272,3 млн. дол.

Незважаючи на складну ситуацію у зв'язку із світовою фінансовою кризою інвестори прагнуть вкладати свої кошти в аграрний сектор України і не дарма, адже українська земля багата чорноземами, що істотно виграє за якістю і вимагає у 2 – 3 рази менше добрив і техніки в розрахунку на гектар, ніж ґрунт європейських країн. Тож для вітчизняних та іноземних інвесторів АПК України – однозначно бізнес, завдяки якому можна отримати чималі

дивіденди. Науковими дослідженнями підтверджено, що для українського сільського господарства інвестиції є єдиним порятунком у розбудові аграрного сектору, оскільки держава фактично усунулася від вирішення аграрних проблем.

2 ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ

Вітчизняний і світовий досвід переконують, що сільськогосподарське виробництво не може нормально функціонувати в умовах жорстокої конкурентної боротьби без державного регулювання та фінансового захисту. В умовах глобалізації, специфіка сільськогосподарського виробництва вимагає виваженої державної політики протекціонізму з метою забезпечення ефективного функціонування різноукладних підприємств аграрної сфери.

Впродовж останніх років сільське господарство залишається збитковим, і не випадково, аграрні підприємства не забезпечені технікою, мінеральними добривами, засобами захисту рослин. У руйнівному стані залишається сільськогосподарське машинобудування. Все це призвело до занепаду цукрових заводів, консервних комбінатів, тепличних господарств тваринницьких ферм. Замість того, щоб стимулювати виробництво вітчизняних продуктів харчування, Україна закуповує імпортні продукти, зокрема аргентинське та бразильське м'ясо, польське сало, турецькі овочі та фрукти, бразильський цукор.

Україна, яка раніше повністю забезпечувала себе продовольством, на сьогоднішній день, потерпає від байдужості владних структур до проблем аграрної економіки, де власне виробництво скорочується, вивільняється значна частина працівників, що поповнюють лави безробітних, натомість зростає імпортування продукції – картоплі, фруктів та овочів. При цьому значна кількість товару – контрабандна, тож ціни на завезені овочі та фрукти нижчі за вироблені вдома. На жаль, такої жорстокої конкуренції національні товаровиробники не в змозі подолати без державного втручання.

Вітчизняні ринки та магазини, особливо, в зимовий період перепоповнені імпортним продовольством: картоплею, цибулею, часником, морквою, помідорами, огірками, що завезені із Угорщини, Польщі, Росії та Туреччини. Особливо проблемним є відсутність овочевих та фруктосховищ, сільгоспвиробники не мають можливості зберігати власні вирощені фрукти та овочі в зимній період. Споживачі купляють імпортні фрукти та овочі, які оброблені різними хімікатами, натомість виробництво власних екологічно чистих фруктів та овочів скорочується за рахунок їх збитковості.

Порівняльну динаміку отриманих прибутків (збитків) та рівень рентабельності в сільськогосподарських підприємствах подано у таблиці 1.

Таблиця 1 Прибуток, збиток (-) та рівень рентабельності виробництва продукції у сільськогосподарських підприємствах Карпатського регіону [8, С.215]

(%)

Регіон	1990	2000	2005	2006	2007	2008	2009
Україна	42,6	-1,0	6,8	2,8	15,6	13,4	13,8
Закарпатська	22,9	-24,4	-1,8	-4,0	1,2	-4,5	-11,1
Івано-Франківська	26,5	-6,8	-1,1	-16,7	5,6	11,8	13,7
Львівська	27,2	-18,2	7,9	22,6	34,0	24,0	22,4
Чернівецька	29,0	-4,8	4,2	-9,6	5,8	18,5	-1,1

Як видно з таблиці 1, 2000-й рік порівняно з 1990 роком став збитковим для всіх сільськогосподарських підприємств Карпатського регіону. У 2007 році, як в цілому в Україні, так і у названих областях отримано певні прибутки, а рівень рентабельності варіював від 1,2% у Закарпатській до 34,0% у Львівській областях.

Проаналізувавши рівень рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції на підприємствах Карпатського регіону впродовж 2000 – 2009 рр. зауважимо, що у Закарпатській області порівняно із сусідніми областями Карпатського регіону спостерігається негативна тенденція щодо показників рівня рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції. Лише у 2007 році підприємствами області було зроблено певні позитивні кроки, де рівень рентабельності склав 1,2%. Найбільш сприятлива ситуація склалася у Львівській області, де рівень рентабельності впродовж 2005 – 2009рр. варіював від 7,9% до 22,4%.

Виходячи з даних таблиці 1 можемо проаналізувати рівень прибутковості продукції сільського господарства у сільськогосподарських підприємствах Карпатського регіону на протязі 2007 – 2009 рр. Так, у Закарпатській області починаючи з 2008 по 2009 рр. включно, загальні показники характеризують економічну невідповідність продукції сільського господарства у відповідних підприємствах області, тобто показник прибутковості сільськогосподарської продукції Закарпаття характеризується від'ємними числами. У рослинництві переважає позитивна ситуація щодо прибутковості продукції рослинного походження, проте, у тваринництві - показники характеризують збитковість сільськогосподарських підприємств по виробництву та реалізації продукції тваринного походження. В сусідній Івано-Франківській області

ситуація набагато краща, зокрема показники характеризують поступове наростання прибутковості сільськогосподарської продукції виробленої підприємствами. Львівська область характеризується економічною вигідністю своєї сільськогосподарської продукції, проте, втрачає свої високі показники, а саме, з кожним наступним роком рівень прибутковості зменшується. У тваринництві, аналогічно як і у Закарпатській області, показники характеризують збитковість сільськогосподарських підприємств по виробництву та реалізації продукції тваринного походження. Чернівецька область у 2009 році порівняно з попередніми роками, зазнала збитковості від реалізації сільськогосподарської продукції, у рослинництві відбувається поступове зменшення рівня економічної вигідності її сільськогосподарської продукції, а у тваринництві відбулося певне хвилеподібне коливання, зокрема 2007 і 2009 роки характеризувалися від'ємними показниками у відношенні до реалізації та виробництва сільськогосподарської продукції, проте, 2008 рік виявився напрочуд позитивним щодо показників рівня прибутковості. Отож дослідження виявили, що найнижчий рівень прибутковості сільськогосподарської продукції у сільськогосподарських підприємствах Карпатського регіону (окрім Івано-Франківської області) припадає на сектор тваринництва.

Що ж стосується аграрного господарювання регіонів України, то кожна окремо взята область характеризується індивідуальними темпами зростання (зменшення) виробництва валової продукції сільського господарства.

Показники виробництва валової продукції сільського господарства за ряд років відображено в таблиці 2.

Таблиця 2 Частка виробництва валової продукції сільськогосподарськими господарствами населення Карпатського регіону [8, С.217]

(%)

Регіон	Валова продукція - всього				у тому числі							
					продукція рослинництва				продукція тваринництва			
	1990	2000	2005	2009	1990	2000	2005	2009	1990	2000	2005	2009
Україна	30,6	66,0	63,5	55,2	25,0	59,1	59,7	53,7	35,2	74,8	68,7	57,4
Закарпатська	57,1	94,6	95,5	95,1	54,7	91,8	93,3	94,9	59,0	96,8	97,3	95,3
Івано-Франківська	54,1	91,4	89,9	80,1	45,3	88,1	91,3	85,7	61,0	94,1	88,9	76,1
Львівська	49,2	90,8	89,6	76,0	45,6	88,2	88,8	79,3	52,2	93,1	90,3	72,3
Чернівецька	40,8	83,5	87,7	80,8	33,6	78,3	87,5	83,2	46,3	89,2	87,8	78,0

Аналіз виробництва валової продукції сільського господарства розкриває певні тенденції розвитку аграрного виробництва в областях Карпатського регіону. Зокрема, загальний обсяг виробництва валової продукції сільського господарства у Закарпатській області у 2009 році проти 1990 року збільшився на 38%; проти 2000 року – на 0,5% і проти 2005 року цей показник зменшився лише на 0,4%.

У сусідній Івано–Франківській області загальний обсяг виробництва валової продукції сільського господарства у 2009 році проти 1990 року збільшився на 26%; проти 2000 року зменшився на 11,3%; проти 2005 року зниження становило 9,8%. Подібна ситуація склалася і у Львівській області - загальний обсяг виробництва валової продукції сільського господарства у 2009 році проти 1990 року збільшився на 26,8%; проти 2000 року зменшився на 14,8%; проти 2005 року зниження становило 13,6%. У Чернівецькій області - загальний обсяг виробництва валової продукції сільського господарства у 2009 році проти 1990 року збільшився на 40%; проти 2000 року зменшився на 2,7%; проти 2005 року також зменшився на 6,9%.

Впродовж 1990, 2000, 2005 та 2009 рр. лідируючі позиції по областях Карпатського регіону на фоні загальнонаціональних показників валової продукції сільського господарства (в тому числі продукції рослинництва та тваринництва) займає Закарпатська область.

ВИСНОВКИ

Агропромислове виробництво України цілком спроможне задовольняти власні потреби у продовольстві, проте недосконалість державної політики протекціонізму гальмує процес розвитку агропромислового сектора України. Скорочення експорту сільськогосподарської сировини і продуктів харчування, втрата Україною конкурентних позицій на традиційних зарубіжних ринках під тиском провідних світових виробників продовольства підбивають спроби здійснення ефективної зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання агропромислового комплексу на міжнародній арені.

З метою активізації розвитку агропромислового сектора областей Карпатського регіону доцільно:

- збільшити розміри асигнувань з обласного бюджету на підтримку галузі сільського господарства, забезпечити підтримку та розвиток великотоварного виробництва, поліпшення селекційної роботи та сфери обслуговування аграрної інфраструктури;

- забезпечити розробку пільгових кредитних програм за якими селяни та фермери мали б змогу отримати необхідну сільгосптехніку з метою нарощування обсягів виробництва власної сільськогосподарської продукції;

- збільшити обсяги державної підтримки сільського господарства в тому числі розміри доплат фермерам на утримання худоби;

- сприяти державній інвестиційній підтримці в галузі, створення сприятливих умов для вітчизняних та іноземних інвесторів;

- обмежити імпорт сільськогосподарської генетично – модифікованої продукції, що заповнила прилавки великих супермаркетів, магазинів та ринків;

- застосувати новий підхід до формування цін на сільськогосподарську продукцію;

- забезпечити гідну оплату праці за вироблену сільгосппродукцію, оскільки заробітна плата у сільському господарстві є нижчою, ніж в інших галузях економіки;

- розширити масштаби кредитування сільського господарства;

- зміцнити матеріально – технічну базу, що дасть новий поштовх у розбудові агропромислового виробництва;

- наростити обсяги експорту сільськогосподарської продукції;

- забезпечити контроль з боку державних органів самоврядування в напрямку реалізації виробленої сільгосппродукції;

- створення аграрного земельного банку, що забезпечив селян кредитами на 5 – 7 років під 5% річних;

- забезпечити пільгову систему оподаткування;

- здійснити розбудову кооперативних господарств обслуговуючих аграрну сферу;

- забезпечити широкий доступ вітчизняних сільськогосподарських підприємств до нових ринків збуту;

- зорієнтуватися на якісну і безпечну сільськогосподарську продукцію;

- зміцнити продовольчу безпеку країни.

- поглибити міждержавне співробітництво в аграрній сфері України з країнами Центрально-Східної Європи;

Держава повинна вжити заходи щодо реалізації всіх вищезгаданих завдань з метою прискорення розвитку агропромислового виробництва (нарощування та зміцнення виробничого потенціалу). Саме від дій вищого керівництва української держави залежить добробут аграрної України – східноєвропейської житниці.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ащека О. Ціни знову зросли / О. Ащека // Старий замок. – 2010. – №1 – С.1–2.
2. Білей М. Як газдується країнам в умовах кризи / М. Білей // Новини Закарпаття. - 2009. – №136. – С.3.
3. Борейко І.П. Оцінка інвестиційної діяльності підприємств аграрного сектору економіки / І.П. Борейко // Економіка АПК. – 2009. - №12. – С.74–79.
4. Ліпанова О.І. Вплив вступу України до СОТ на конкурентоспроможність продукції сільськогосподарських підприємств / О.І. Ліпанова // Розвиток агробізнесу в Україні: проблеми, пріоритети, перспективи/ Матеріали Всеукраїнської науково–практичної конференції, присвячені 10–річчю факультету аграрного менеджменту, Житомирський національний агроекологічний університет, Житомир, 2010. - С.187.

5. Мікловда В.П., Лендел М.А., Слава С.С., Сембер С.В. та ін. Транскордонне співробітництво в умовах розширення Європейського Союзу на Схід: Монографія / В.П. Мікловда, М.А. Лендел, С.С. Слава, С.В. Сембер та ін. – Ужгород.: Карпати, 2006. – 496с.
6. Русин С. Ми можемо сміливо конкурувати на міжнародних ринках / С. Русин // Новини Закарпаття. – 2010. - №7. – С.4.
7. Статистичний щорічник Закарпаття за 2008 рік / Головне управління статистики у Закарпатській області; за ред. Г.Д. Гриник. – Ужгород, 2009. – 559с.
8. Статистичний збірник “Регіони України” за 2009 рік / Державний комітет статистики України; за ред. О.Г. Олауленка Ч.І. - Київ, 2009. – 369с.
9. Тваринники на 50 % підняли ціни на молочну сировину [Електронний ресурс] // РІО. – 2010. – №1. – Режим доступу: www.rio.ua